

**НОВ БЪЛГАРСКИ УНИВЕРСИТЕТ
МАГИСТЪРСКИ ФАКУЛТЕТ**

ДЕПАРТАМЕНТ ПРАВО

АВТОРЕФЕРАТ

На дисертационен труд

за присъждане на образователна и научна степен „доктор”

Професионално направление: 3.6. Право
(научна специалност Наказателно право)

Тема:

ПРЕСТЪПЛЕНИЯ ПРОТИВ БРАКА И СЕМЕЙСТВОТО

Автор: **Лидия Лъчезарова Пенева- Стоилова,**

(докторант на самостоятелна подготовка)

Научен ръководител: **проф. д-р Румен Владимир**

гр. София, 2023

НАУЧНО ЖУРИ:

Вътрешни членове:

Проф. д-р Веселин Вучков –НБУ , професионално направление - 3.6
Право;

Доц. д-р Ралица Костадинова – НБУ, професионално направление - 3.6
Право;

Резервен член:

Доц. д-р Цветалина Петкова – НБУ, професионално направление - 3.6
Право;

Външни членове:

Проф. д.ю.н. Борис Велчев – СУ „Св. Климент Охридски“,
професионално направление - 3.6 Право;

Проф. д.ю.н. Лазар Груев - СУ „Св. Климент Охридски“,
професионално направление - 3.6 Право;

Проф. д-р Пламен Панайотов – СУ „Св. Климент Охридски“,
професионално направление - 3.6 Право;

Резервен член:

Доц. д-р Надежда Кръстева –Югозападен университет „Неофит
Рилски“, професионално направление - 3.6 Право

СЪДЪРЖАНИЕ

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Актуалност на изследването
2. Нормативна и емпирична база на дисертационния труд
3. Методология и методика на изследването
4. Обект и предмет на изследването
5. Цели и задачи на изследване
6. Практическа и теоретична значимост на изследването

II. ОБЕМ И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Използвани съкращения

УВОД

ГЛАВА ПЪРВА ИСТОРИЧЕСКИ ПРЕГЛЕД НА ПРЕСТЪПЛЕНИЯТА ПРОТИВ БРАКА И СЕМЕЙСТВОТО В БЪЛГАРИЯ

§ I. Общи бележки във връзка с уредбата на престъпленията против брака и семейството в българското наказателно законодателство

§ II. Криминализация на деянията в първия Български Наказателен закон от 1896г

§ III. Престъпленията против брака и семейството според втория български НЗ от 1951г

§ IV. Съвременна уредба на престъпленията против брака и семейството в действащия НК

§ V. Предложенията за усъвършенстване на престъпленията против брака и семейството в проекта за нов НК от 2014г. на Министерски Съвет

ГЛАВА ВТОРА:

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА И СИСТЕМА НА ПРЕСТЪПЛЕНИЯТА ПРОТИВ БРАКА И СЕМЕЙСТВОТО СПОРЕД НК НА РБ

§ I. Престъпленията против брака

1. Институтът на брака и неговата наказателноправна защита

2. Видове престъпления против брака

2.1 Укриване на законна пречка за встъпване в брак (чл.176, ал.1 НК)

2.2 Принуда за встъпване в брак и отвличане с цел принуда към брак (чл.177НК)

2.3 Получаване и даване на откуп за разрешение за встъпване в брак (чл.178НК)

2.4 Многобрачие (чл. 179 НК)

§ II. Престъпления срещу семейството

1.Нарушаване на задължение към сродник, неспособен да се грижи за себе си (чл.181 НК)

2.Не полагане на достатъчно грижи от родител или настойник (чл.182, ал. 1 НК)

3.Осуетяване изпълнението на съдебно решение относно упражняване на родителски права (чл.182, ал.2 НК)

4.Склоняване на родител да изостави свое дете или да се съгласи да бъде осиновено, както и склоняване на непълнолетен да даде съгласие за осиновяване (чл.182а, ал. 1 и 2 НК)

5.Незаконно посредничество във връзка с осиновяване на дете. Проблеми при т.нар заместващо (сурогатно) майчинство (чл.182а, ал.3 НК)

6. Даване на съгласие от майка за продажба на детето си у нас или чужбина (чл.182б НК)

7. Неизпълнение на задължение за издръжка спрямо близък родственик (чл.183 НК)

§ III. Престъпления против гражданското състояние

1. Укриване или заменяване на гражданското състояние на някого (чл.184 НК)

2. Самоволно прибиране или задържане при себе си на чуждо малолетно дете (чл. 185 НК)

3. Прибиране на подхвърлено или заблудено чуждо дете, по-малко от 7 години (чл.186 НК)

ГЛАВА ТРЕТА:

МЕЖДУНАРОДЕН НАКАЗАТЕЛНОПРАВЕН РЕЖИМ НА ПРЕСТЪПЛЕНИЯТА ПРОТИВ БРАКА И СЕМЕЙСТВОТО

§I. Наказателноправното законодателство на престъпленията срещу брака и семейството в държави от Европейския съюз

1. Уредба на престъпленията против брака и семейството по Наказателния кодекс на Германия (Strafgesetzbuch StGbB)

2. Системата на тези престъпления в НК на Франция (Code penal – France)

3. Защита на брака и семейството според НК на Република Гърция

§II. Наказателното законодателство на престъпленията срещу брака и семейството в държави извън Европейския съюз

1. Престъпленията против брака и семейството според НК на щата Вашингтон и НК на щата Тексас

1.1 Наказателен кодекс на щата Вашингтон

1.2. Наказателен кодекс на щата Тексас

2. Престъпленията против брака и семейството в Наказателния кодекс на Русия (“Уголовный кодекс РФ“)

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

БИБЛИОГРАФИЯ

III. НАУЧЕН ПРИНОС НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

IV. ТЕОРЕТИЧНА И ПРАКТИЧЕСКА ЗНАЧИМОСТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

V. НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Актуалност на изследването

Настоящото научно изследване е посветено на престъпленията срещу брака и семейството и свързаните с тях многостранни наказателни и други правни проблеми. Може да се твърди, че наказателното законодателство на Република България е добър пример за ефективна защита на предбрачните, брачните и семейните отношения. В действащия НК те са систематически разположени в Раздел I-ви на Глава IV-та на Особената част и отговарят на съвременните европейски разбирания за законодателната уредба в тази насока. Впрочем всички европейски държави са отделили самостоятелно място в особената част на наказателните закони (кодекси) на защитата от деяния, които засягат отрицателно брака и семейството. Въпреки последователната наказателноправна политика в тази област може да се каже, че в българската доктрина липсват актуални и задълбочени монографични проучвания на престъпленията против брака и семейството, както и на тяхното противодействие.

С предложения дисертационен труд е направен опит за цялостно теоретично изследване на този вид прояви като са предложени някои идеи за усъвършенстване на действащата законодателна уредба. В случая научният интерес се обуславя преди всичко от възникналите в последните години теоретични затруднения и проблеми, свързани с правоприлагането. Трябва да се спомене и ежегодно нарастващият брой на осъжданията за приключилите такива дела през 2010 г. е бил 977, а през следващите пет години техния брой постепенно се е увеличавал. Действително от 2015 г. до 2018 г. включително се наблюдава известен спад в количеството на приключилите дела, като през 2018г. броят им е бил 585, а през 2019г. е 642, а през 2020г. - 595 . Но това съвсем не означава, че тези деяния тенденциозно

намаляват. Напротив, данните са индикатор за относителна устойчивост на тези престъпления в Република България (РБ).

Известно е, че бракът и семейството заемат централно място в съвременното общество и неслучайно западноевропейската традиция ги определя за нравствен пазител на човешките ценности . По този начин институцията на брака като социален конструкт изпълнява съществена роля при формиране на мирогледа на децата в семейството. Затова е естествен проявление интерес към брачните и семейни отношения в различни научни области като етика, психология, културология, история и др. Разбира се и правната наука обръща необходимото внимание, както на тяхното създаване и развитие, така и на тяхната защита. Макар да имат дългогодишна история и традиции, в съвременното общество на икономически просперитет, бракът и семейството сякаш стават все по-уязвими, а адекватната им защита все по – нужна и навременна.

Следва да се отбележи, че нередко като мотив за въвеждане на мерки за подобряване на правната уредба, се изтъква задължението на България като страна членка от европейското семейство, да се съобразява с правото Европейския съюз (ЕС), в това число и като транспонира съответните европейски актове и норми във вътрешното законодателство. Известно е, че от 01.01.2007 г. и до днес, към страната ни са адресирани множество изисквания и задължения във връзка с подобряване на националната законодателна рамка. За това свидетелстват и оценките в критичните доклади на съответните европейски органи. В контекста на изложеното и предвид необходимите реформи, със ЗИДНК от 2018 г. бяха направени промени в действащата наказателноправна регламентация с цел създаване на равнозначна и всеобхватна защита от всякаква форма на домашно насилие, което основно се проявява в брачно- семейните отношения. Може да се

отбележи, че към момента не са проучени в достатъчна степен и тези съществени въпроси от наказателноправен характер.

Безусловно бракът и семейството са изключително важни социални и правни явления, които винаги са актуални за обществото и науката - най-вече за експертите от сферата на гражданскоправните науки . Но с оглед научна коректност не може да се твърди, че у нас поначало липсват изследвания относно наказателноправна защита на тези специфични отношения . Напротив, в учебната литература по наказателно право се съдържа анализ на част от тези проблеми, като се визират брака и семейството в контекста на тогавашното време. Може да се каже, че дори и в по- новите проучвания липсва анализ на някои важни престъпления. Например за склоняване на родител да изостави свое дете или да се съгласи да бъде осиновено, както и склоняване на непълнолетен да даде съгласие за осиновяване (чл.182а, ал. 1 и 2 НК); Незаконното посредничество във връзка с осиновяване на дете (чл.182а, ал.3 НК) и даване на съгласие от майка за продажба на детето си у нас или чужбина (чл.182б НК) и др.. Така, че настоящото изследване на наказателноправните проблеми се налага и поради липса на цялостен адекватен анализ в съвременната българска наказателноправна литература.

Темата на настоящия дисертационен труд представлява интерес и поради други причини.

Най- напред, трябва да се подчертае, че наказателноправната защита на брачните и семейни отношения у нас има над стогодишна история. Във всеки от българските наказателни закони по традиция се съдържат престъпления срещу брака и семейството. Въпреки това, теоретични изследвания за тяхното възникване, практическо използване, развитие и усъвършенстване на правната уредба, са по- скоро фрагментарни.

Второ, споменатата правна уредба е динамична и постоянно трябва да се актуализира. От една страна това е необходимо за да се отговори на социалната реалност, от друга за да бъде в съответствие с европейската традиция, разбиране и ангажменти, които сме поели. В контекста на престъпленията против брака и семейството вече възникват теми и проблеми, които до момента не са били проучвани и интерпретирани и на които следва да се обърне нужното внимание. Освен вече посочените, други примери за изследване представляват: насилствените бракове; трафикът на бременна жена с цел продажба на детето ѝ; свързаните с трансграничната или вътрешна продажба на деца. Актуалността на тези посегателства се обуславя от породените и продължаващи трудности, които изпитва наказателното правосъдие.

Трето, разбирането в някои изследвания, че заместващото майчинство у нас е криминализирано с разпоредбите на чл. 182а, чл. 182б и чл. 159а, ал. 3 НК също налага извършване на задълбочен анализ . Това обуславя необходимостта от подробно и цялостно проучване на съвременното явление - т. нар. заместващо майчинство, познатите му видове, както и неговото проявление в контекста на наказателното право у нас и в други държави.

Дисертационният труд е структуриран в обем от три глави. Глава първа е посветена на първоначалния наказателноправен режим на престъпленията срещу брака и семейството в периода след Освобождението на България през 1878г. С помощта на сравнителноправния метод е проследено тяхното развитие и структуриране в последващите наказателни закони на България. Централно място в дисертационния труд заема интерпретацията на конкретните състави от действащия НК по чл. 176 до чл. 186 НК и техните специфики от гледна точка на обекта, обективната страна, както и на субекта и типизиращите признаците от субективна страна.

В отделна глава чрез сравнителноправен метод са разгледани международноправните измерения и законодателни особености на този вид деяния. Проучен е подходът на водещи държави от Европейския съюз /Германия, Франция, Гърция/ както и особеностите в законодателството на други държави извън Европейския съюз /САЩ и Русия/. Така се обособяват приликите и различията между българската наказателноправна уредба и чуждестранната. Предвид тенденциите в различните държави- членки на ЕС и извън него, както и във връзка с разглежданата проблематика на тематичните места в изложението са направени изводи и някои предложения *de lege ferenda*.

В дисертацията са използвани и средствата на правното тълкуване – лексическо, граматическо, систематично и др. При научното изследване са спазвани и общонаучните принципи на обективност, достоверност и проверяемост. Направен е опит да се балансира между теоретичния и практическия подход.

2. Нормативна и емпирична база на дисертационния труд

За научното изследване се оказва безусловно необходимо да бъде проучен и обобщен широк кръг нормативни и теоретични източници. В изпълнение на задачите на изследването и историческия преглед на престъпленията против брака и семейството обхваща нормите от първия НЗ, 1896 г. (отм.) до редакцията на действащия НК към 01.01.2023 г..

Не са пренебрегнати и източниците, от които са реципирани нормите в българските закони. Освен материалния наказателен закон са разглеждани норми от КРБ, редица разпоредби от НПК, СК, ЗЗД и др.

За пълнота на анализа е проучен и международния наказателноправен режим на престъпленията против брака и семейството на водещи държави част от Европейския съюз и извън него.

Проучена е и съответната съдебна практика, която включва задължителните ТР на ВКС, ППВС, както и редица присъди и мотивите към тях, определения на първоинстанционни и въззивни съдилища, както и решения на въззивни съдилища и на ВКС. С оглед застъпените в дисертацията тези е обърнато специално внимание и на практиката на ЕСПЧ.

3. Методология и методика на изследването

За научното изследване се наложи използване на многопластов комплекс от методи на научно познание. Методологическа основа на настоящия труд съставлява системният научен подход, а той предполага да бъдат използвани и редица други методи на научно изследване – исторически, логически, диалектически, и сравнителноправен. За постигане на научна обективност се наложи опознаване в детайли на обекта и предмета на престъпленията против брака и семейството.

В резултат на използваните методи на научно изследване беше направен задълбочен и всеотраслен анализ на научната база и правната регламентация на тези престъпления. Използването на основни логически методи даде възможност да се изясни съдържанието на престъпленията против брака и семейството. Това от своя страна позволи да се открият съответните проблеми в тази област и необходимостта, както и възможностите за усъвършенстване и подобряване на нормативната база на НК.

В дисертационния труд на първо място чрез историческият метод на изследване са посочени етапите в развитието на наказателноправната уредба на престъпленията против брака и семейството от Освобождението на България през 1878 г. до днес. Съответно са изследвани и тенденциите в развитието и обхвата на тези престъпления в Проекта за нов НК.

На следващо място в дисертационния труд е използван и сравнителноправният метод. Той спомогна да бъде проучена, анализирана, съпоставена и коментирана регламентацията на престъпленията против брака и семейството в други държави. Посредством спазване изискванията на сравнителноправния метод бяха проучени наказателните кодекси (закони) на водещи държави от ЕС и извън него, които вече се споменаха.

Безспорно чрез направения им анализ се създаде възможност да бъдат разгледани принципите на държавната политика за противодействие срещу престъпленията срещу брака и семейството в конкретните държави. Това доведе до извода, че има необходимост да се подобри действащата регламентация на престъпленията против брака и семейството

Накрая трябва да се подчертае, че за тази цел бяха направени на конкретните тематични места в дисертационния труд някои предложения *de lege ferenda*, за да бъде постигната синхронизация и баланс на нормите на НК със съвременните тенденции за развитие в социалната реалност, обществено-икономически условия и изискванията на международните актове, по които РБ е страна и е поела задължения.

4. Обект и предмет на изследването

Дисертационният труд представлява изследване, чийто обект са престъпленията срещу брака и семейството от Раздел I на Глава IV от особената част на действащия НК, както и актуалните въпроси, свързани с тях.

Предметът на изследване обхваща анализ на обективните и субективните признаци, характерни за всяко едно от инкриминираните деяние систематически отнесени в тази част на кодекса.

5. Цели и задачи на изследването

В дисертацията са заложили следните основни цели:

- 1) Да се проследи цялото развитие на наказателната политика при престъпленията срещу брака и семейството;
- 2) Да се извърши пространно изследване на особеностите на престъпленията срещу брака и семейството, като се разгледат аналитично нормите на действащото законодателство, теорията, както и съответната съдебна практика;
- 3) Да се акцентира върху тенденциите и развитието на тези престъпления както у нас, така и в държави- членки на ЕС и държави извън ЕС.
- 4) Да се направи аналитичен преглед на съдебната практика във връзка с прилагане на престъпленията против брака и семейството;
- 5) Разработване на предложения за законодателни промени във връзка с усъвършенстване, оптимизиране и актуализиране на наказателноправната защита на престъпленията против брака и семейството.

Така поставените цели са изпълними чрез следните задачи:

- 1) Проучване и анализ на различни публикации по въпроса за престъпленията срещу брака и семейството;
- 2) Преглед при развитието на тези престъпления в ретроспективен план чрез анализ на наказателноправната уредба действала у нас още преди Освобождението от 1878г..
- 3) Последователно разглеждане от обективна и субективна страна на престъпленията срещу брака и семейството и задълбочен анализ на теоретичните източници, които са свързани с тях, както и на актуалната съдебна практика;
- 4) Извършване на подробен сравнителноправен преглед на уредбата на същите престъпления в законодателствата на други държави (страни-

членки на ЕС- Германия, Франция, Гърция, Литва, Полша, Чехия, Естония и др. както и страни извън ЕС- САЩ, щата Вашингтон и щата Тексас и др.

5) Проследяване на тенденциите за законодателни промени в областта престъпленията срещу брака и семейството;

II. ОБЕМ И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд е на тема „Престъпленията срещу брака и семейството“ и е в обем от 276 страници от които съдържание на дисертационния труд 6 стр., списък на използваните съкращения, използвана литература 21 стр., бележки под линия 417.

Използваната библиография съдържа 144 публикации от които 114 от текстовете са на български, а 30 са чуждоезични (на английски език и руски език), с които дисертантът борави, 4 речници и сборници със закони. Използвани са и 110 ресурси достъпни чрез Интернет платформата.

Концептуалната структура на дисертационния труд е класическа и се разделя на увод, три глави, носещи самостоятелни структурни заглавия, обозначени с римска номерация, като всяка от тях включва съответните параграфи, а последните са отделени чрез самостоятелни структурни заглавия, обозначени с арабски цифри, заключение и библиография.

Техническото оформление на дисертационния труд е с шрифт Times New Roman, с големина 14 pt и 1,5 междуредие. Следва да се отбележи, че структурата на дисертационния труд е съобразена с предмета на изследването.

Увод

В увода са поставени въпросите за актуалността на наказателноправните проблеми на престъпленията срещу брака и

семейството, както и за необходимостта същите да бъдат обект на самостоятелно и цялостно изследване. Посочена е актуална статистика за престъпленията срещу брака и семейството, което на самостоятелно основание насочва, че дисертационният труд би бил от значение при разрешаване на законодателните проблеми в тази тематична област.

ГЛАВА ПЪРВА ИСТОРИЧЕСКИ ПРЕГЛЕД НА ПРЕСТЪПЛЕНИЯТА ПРОТИВ БРАКА И СЕМЕЙСТВОТО В БЪЛГАРИЯ

В тази глава в хронологична последователност са представени съществуващите видове престъпления против брака и семейството в България. Изложеното в ГЛАВА ПЪРВА следва етапите в развитието на българското наказателно право. То съвпада с важни етапи от историята на България, които неминуемо са свързани с действието на различни конституционни актове. Така прогреса на наказателното ни законодателство условно може да бъде разделен на три етапа. Търновската конституция и приложението на Наказателния закон от 1896 г. са основа на първия етап. Вторият съществен момент започва с приемането на Конституцията от 1947 г., а още в началото на 1951 г. се създава новият Наказателен закон, който е бил допълван многократно. В теорията се твърди, че НЗ от 1951 г. е и *първият кодифициран наказателен закон*, но в правната литература се срещат и други становища, че кодификация е имало петдесет години по-рано с приемането на първия Наказателен закон от 1896 г. Третият етап от развитието на българското наказателно право е свързан с приемането на Конституцията от 1971 г., предшестван от приемането на Наказателния кодекс от 1968 г..

Предвид изложеното в тази част е отдадено нужното внимание на динамичните събития около осемнадесет години след Освобождението на България до създаването на първия български наказателен закон, които са обуславяли парадокса в пределите на българските земи да се прилагат

разпоредбите на Турския имперски наказателен закон (ИНЗ) от 1858 г.. Глава Първа е разделена на пет параграфа със съответни тематични заглавия.

§ I. Общи бележки във връзка с уредбата на престъпленията против брака и семейството в българското наказателно законодателство

В този параграф се интерпретира съдържанието на ИНЗ, както е направена и съпоставка с текстове от ИНЗ и посегателствата срещу брака и семейството.

§II. Криминализация на деянията в първия Български Наказателен закон от 1896г.

Този параграф е посветен на престъпленията против брака и семейството според първия Български НК от 1896г.. Изложението започва със структурните особености и съдържание на НК 1896г. По-нататък са разгледани отделните прояви и техните особености от обективна и субективна страна. Направената съпоставката между нормите на НЗ от 1896 г. и на НК от 1968 г. във връзка със защитата на брака и семейството показва, че има съответствие от съдържателна гледна точка, но липсва такова във формата и структурата. Все пак не може да се отрече приносът, на първия наказателен закон върху сега действащото законодателство като цяло и в контекста на престъпленията срещу брака и семейството.

§III. Престъпленията против брака и семейството според втория български НЗ от 1951г.

Самото заглавие показва, че в този параграф е проследено развитието на българското наказателно право според НЗ от 1951 г.. Разгледани са престъпленията срещу брака и семейството от чл.286 до чл. 290 НЗ. Отдадено е нужното внимание на обекта, обективната страна, субектът и субективната страна на всяко от престъпленията.

§IV. Съвременна уредба на престъпленията против брака и семейството в действащия НК

В този параграф е направен преглед на извършваните през последните години законодателни промени относно престъпленията против брака и семейството. Може да се каже, че в действащия НК е направена качествена промяна относно престъпленията против брака и семейството. Това е показателно за законодателната политика на държавата към противодействие и превенция най-вече спрямо посегателствата срещу децата. Важно е да се обърне внимание и на обстоятелството, че въпреки многото изменения и допълнения в НК относително малка част от тях засягат престъпленията против брака и семейството, което означава, че споменатите разпоредби отговарят на социалната реалност и имат относително стабилни и прецизни редакции.

§V. Предложенията за усъвършенстване на престъпленията против брака и семейството в проекта за нов НК от 2014г. на Министерски Съвет

Този параграф от дисертационния труд представя законодателни тенденции, относно уредбата на престъпленията против брака и семейството в Проекта за нов Наказателен кодекс (ПНК). Както вече беше отбелязано, действащият НК през годините е претърпял огромен брой промени. Известно е, че някои от тези изменения създадоха теоретични неясноти и затруднения в правоприлагането. Заедно с това се подчертава, че кодексът не отговаря пълноценно на съвременните обществено-икономически условия и очаквания. Това дава основание да се говори за създаване на нов нормативен акт в областта на наказателното законодателство и преди около десет години цялостен проект беше изготвен. Следва да се отбележи, че при редакцията на новите разпоредби в законопроекта бе взето предвид законодателството на редица чужди

държави, както и на Концепцията за държавна политика в областта на правосъдието за детето

ГЛАВА ВТОРА:

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА И СИСТЕМА НА ПРЕСТЪПЛЕНИЯТА ПРОТИВ БРАКА И СЕМЕЙСТВОТО СПОРЕД НК НА РБ

Глава ВТОРА е разделена на отделни параграфи (три параграфа), в които са разгледани отделните видове престъпления, съобразно възприетия критерий за тази група- § I. Престъпленията против брака; § II. Престъпления срещу семейството и § III. Престъпления против гражданското състояние.

Всеки от параграфите е разделен на точки (обозначени с арабски цифри), в които са конкретизирани характерните особености на съответните престъпления. Те са анализирани като е обърнато нужното внимание на техния обект, обективните признаци, субект и субективни признаци. На конкретни тематични места е посочена и съдебна практика, свързана с разглежданите въпроси. Направена е съпоставка между норми от раздела на престъпления против брака и семейството с други сходни деяния от НК. Така например е разгледан въпросът, свързан с разбирането, че нормата на чл. 181 НК е специален случай на злепоставяне. В тази връзка са посочени разликите между престъпленията на злепоставяне и посегателствата срещу семейството. Подробно е обсъдено и твърдението, че чл. 176, ал.1 НК трябва да се разглежда като специален случай на лъжливо деклариране.

В параграф първи от изложението са разгледани признаците на престъпленията против брака. Обърнато е специално внимание на институтът на брака и неговата наказателноправна защита. В тази връзка са цитирани както вътрешноправните актове, които гарантират брака и условията при които той трябва да бъде сключван, така и международноправни източници като ЕКЗПЧ, Всеобщата декларация за

правата на човека на ООН от 1948 г. и др. Определена е и дефиницията за брак, която е с утвърдено теоретично значение, като във връзка с това е обърнато нужното внимание и на нормите от СК, които уреждат законните пречки за сключване на граждански брак. В т.2 на този параграф последователно са разгледани видовете престъпления против брака и техните специфики - Укриване на законна пречка за встъпване в брак (чл.176, ал.1 НК); Принуда за встъпване в брак и отвличане с цел принуда към брак (чл.177 НК) Получаване и даване на откуп за разрешение за встъпване в брак (чл.178 НК) и престъплението Многобрачие (чл. 179 НК). Всеки от посочените състави е разгледан детайлно като са посочени типизиращите признаци относно обективната и субективната им страна. Направен е анализ на основните, квалифициращите и поощрителните състави на престъпленията против брака. При направения преглед на съответните престъпления са направени и предложенията *de lege ferenda* с излагане на подробни аргументи. В тази връзка може да се посочат предложенията, касаещи престъплението по чл.179 НК- терминът многобрачие в чл. 179, ал. 1 НК *de lege ferenda* да бъде заменен с адекватния термин двубрачие (*bigamia*) и предложението за създаване на квалифициран състав, когато деянието по чл.179 НК е било извършено с користна цел;

Параграф Втори е посветен на престъпленията против семейството. В него са а анализирани съставите на престъпленията познати като нарушаване на задължение към сродник, неспособен да се грижи за себе си (чл.181 НК); Не полагане на достатъчно грижи от родител или настойник (чл.182, ал. 1 НК); Осуетяване изпълнението на съдебно решение относно упражняване на родителски права (чл.182, ал.2 НК); Склоняване на родител да изостави свое дете или да се съгласи да бъде осиновено, както и склоняване на непълнолетен да даде съгласие за осиновяване (чл.182а, ал. 1 и 2 НК); Незаконно посредничество във връзка с осиновяване на дете. Проблеми при т.нар заместващо (сурогатно) майчинство (чл.182а, ал.3 НК); Даване на

съгласие от майка за продажба на детето си у нас или чужбина (чл.182б НК)и неизпълнение на задължение за издръжка спрямо близък родственик (чл.183 НК). В този параграф е направен задълбочен и пространен анализ на всяко от посочените престъпления. Следва да се посочи, че в тази част е направен анализ на важни престъпления, които дори и в по- новите проучвания не са разглеждани. Например за склоняване на родител да изостави свое дете или да се съгласи да бъде осиновено, както и склоняване на непълнолетен да даде съгласие за осиновяване (чл.182а, ал. 1 и 2 НК); Незаконното посредничество във връзка с осиновяване на дете (чл.182а, ал.3 НК) и даване на съгласие от майка за продажба на детето си у нас или чужбина (чл.182б НК) и др..

В параграф втори е отдадено нужното внимание на извършените законодателни промени, касаещи чл. 177 НК. Като мотив за тази законодателна промяна ЗИДНК изтъква, че въпреки че НК криминализира принудителните бракове, той все пак не предвижда наказателната отговорност в случаите на преминаване на лице извън територията на страната с цел принудително встъпване в брак или заживяване на съпружески с друго. Изменението на чл. 177 НК цели да се осигури ефективна закрила за потенциалните жертви на принудителни бракове, които може да бъдат задължени от техните семейства да напуснат страната на пребиваване, за да встъпят в брак в страната, от която произхожда тяхното семейство. С такива лаконични доводи са предприети измененията на цитираните разпоредби. Следва да се отбележи, че сходни препоръки се откриват в Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие, съставена на 11.05.2011 г. в град Истанбул, подписана от Република България на 21.04.2016 г. (т.нар. Истанбулска конвенция). Трябва да се припомни, че Конституционният съд на РБ прие, че текстовете ѝ не съответстват на Конституцията на Република

България¹. От своя страна разпоредбата на чл. 37 от Конвенцията е посветен на насилствения брак. В т. 1 се препоръчва, страните да предприемат необходимите законодателни или други мерки за криминализиране на умишленото принуждаване на пълнолетно лице или на дете да сключи брак, а в т. 2 се препоръчва криминализиране на умишленото подмамване на пълнолетно лице или на дете на територията на страна или на държава, различна от неговата страна или държава на пребиваване, с цел това пълнолетно лице или дете да бъде принудено да сключи брак. Съдържанието на разпоредбата е свързано с престъпно подмамване на лице, което вече се намира на територията на държава различна от тази на държавата му по произход, принудително да встъпи в брак.

Въз основа на направения анализ е предложено нормите от чл. 177, ал.3 до ал.5 НК да бъдат предложени за отмяна или за качествено изменение.

На следващо място важен момент в изложението на този параграф е и въпросът за сурогатното майчинство. Този феномен е разгледан в детайли като са представени съответните видове сурогация, нейната цел и обществено значение. От гледна точка на наказателното право също е поставен този въпрос, като са направени и нужните предложения за оптимизиране на НК.

Параграф Трети е посветен на престъпления против гражданското състояние. В тази част на дисертационния труд са анализирани характерните особености на престъпленията познати като укриване или заменяване на гражданското състояние на някого (чл.184 НК); Самоволно прибиране или задържане при себе си на чуждо малолетно дете (чл. 185 НК) и Прибиране на подхвърлено или заблудено чуждо дете, по-малко от 7 години (чл.186 НК). Особено внимание е обърнато на обстоятелството, че съставът на чл. 184 НК

¹ Вж. Решение № 13 София, 27 юли 2018г. (обн., ДВ, бр. 65 от 07.08.2018 г.), достъпно на: [ShowHtmlContent - Конституционен съд на Република България \(constcourt.bg\)](#)

определя, че пострадал от престъплението *може да бъде както малко дете така и всяко друго физическо лице*, като в текста липсва конкретизация за възраст. Когато пострадало лице е дете, то е описано със съчетанието „малко дете“. Все пак след съобразяване на чл. 185 и чл.186 НК може да се приеме, че под малко дете следва да се разбира както новороденото дете така и дете в младенческа възраст- до навършване на една година, но с оглед изложеното може да се предложи, че в чл. 184, ал.1 НК *de lege ferenda* възрастта на „малкото“ дете да бъде достатъчно ясно определена, както е подходено при другите видове престъпления против гражданското състояние на личността. При прегледа на особеностите на това престъпление се споменава, че през 2022г. в публичното пространство у нас стана известен случай за разменени две новородени момиченца в неантологичното отделение на една от големите софийски болници. Тази информация предизвика сериозна дискусия в обществото по теми свързани със след родилната грижа у нас, както и отговорността при установяване на нарушения от страна на лекарите и акушерите. Във връзка с изложеното и преди всичко с цел подобряване на законодателната уредба би било добре *de lege ferenda* да се предложи ново квалифициращо обстоятелство, когато негов субект е бил медицински специалист. Например в НК на Унгария, в секция 213 е предвидена наказателна отговорност за нарушаване на семейния статус като по- тежко наказание се налага когато субект на престъплението е доставчик на здравни услуги.

По- нататък в този параграф, при разглеждане на формите на изпълнителното деяние на квалифицирания състав на престъплението почл.185, ал. 2 НК е направено разграничение между „насилие“ „заплашване“ и „измама“. В този смисъл е посочено, че насилието предполага използване на физическа сила, а заплашването изисква упражняване на психическо въздействие и няма пречка те да бъдат изразени

чрез обединителния термин „принуда“. Що се отнася до третото квалифициращо обстоятелство, „измама“ се оказва непрецизно. Известно е, че самото понятие „измама“ се използва за назоваване на едноименно класическо престъпление. Ето защо никак не може да се приеме за прецизно и оправдано същото название да се употребява и като форма на квалифициращо съставомерно обстоятелство. Такава функция биха могли да изпълнят някои от типичните термини на измамата, напр. термина „заблуждение.“ Ето защо би било естествено и логично споменатия недостатък и при други видове престъпления да бъде преодолян *de lege ferenda* чрез използване на посочения термин и съответно деянието да се наказва по-тежко, когато е извършено не чрез измама, а чрез „заблуждение“.

ГЛАВА ТРЕТА:

МЕЖДУНАРОДЕН НАКАЗАТЕЛНОПРАВЕН РЕЖИМ НА ПРЕСТЪПЛЕНИЯТА ПРОТИВ БРАКА И СЕМЕЙСТВОТО

В Третата глава на дисертационния труд са разгледани престъпленията против брака и семейството през призмата на международния им наказателноправен режим. Изследвайки чуждестранната уредба на престъпленията против брака и семейството може да се стигне до заключение, че посегателствата срещу тези видове престъпни прояви са систематизирани по няколко начина. На първо място има държави от ЕС, където съответните деяния са структурно подредени по еднакъв или сходен начин на българския НК. Второ, в други държави на ЕС тези престъпления имат по-широк обхват като сред тях се открояват и разнообразните посегателства срещу деца. На трето място прави впечатление, че в наказателното законодателство на някои европейски държави изобщо липсват престъпления срещу брака. В наказателноправната уредба на държавите извън ЕС има известни разлики и особености, които се нуждаят от

отделни анализи и разсъждения. Те се налагат поради принадлежността към различни правни семейства, каквито са Романо- германското и Англо-американското.

Предвид изложените съображения тази глава е разделена на **два параграфа** както следва: **§I.** Наказателноправното законодателство на престъпленията срещу брака и семейството в държави от Европейския съюз и **§II.** Наказателното законодателство на престъпленията срещу брака и семейството в държави извън Европейския съюз Критерии за подобна диференциация е не само членството на РБ в ЕС, но и принадлежността на националните нормативни системи към основен вид правно семейство.

Първият параграф е посветен на уредбата на престъпленията против брака и семейството по Наказателния кодекс на Германия (Strafgesetzbuch StGB), в НК на Франция (Code penal – France) и в НК на Република Гърция. При обзора на престъпленията против брака и семейството в посочените държави се откриха предимно сходства в наказателноправни подход спрямо тези престъпления, отколкото разлики. Все пак се отличи като интересен състав, който е абсолютно непознат за българското законодателство е изоставянето на бременна жена - чл. 359 НК на Гърция. Неговата същност се изразява в напускане на бременна жена, която поради състоянието на бременност или поради раждане не може да се грижи за себе си. С тази разпоредба е създадена наказателноправна гаранция за живота и здравето на жена през периода на бременност, както и за след родилния период. Това престъпление е от категорията на формалните, тъй като не са предвидени последици. Нормата не предвижда особени качества за субекта на престъплението, който може да бъде съпругът или друго наказателноотговорно лице, което е съжителствало съпружески с пострадалата.

Параграф Втори на Глава Трета разглежда наказателното законодателство на престъпленията срещу брака и семейството в държави

извън Европейския съюз . В точка първа на този параграф са проследени тенденциите на развитие на тези престъпления в САЩ-щата Вашингтон и щата Тексас. Съществен момент е престъплението познато като „купуване на дете“. То е непознато за българската наказателноправна уредба, което я прави половинчата и принципно неефективна. От анализа на престъпленията против семейството в НК на щата Тексас се установява, че голяма част от тях присъстват и в действащия у нас НК, но на друго място. Например отвлечане на дете, което е престъпление против семейството в щатския НК, в нашия НК не е сред тези видове престъпления . Подобна е ситуацията и с предвидените в чуждия НК три състава относно нарушаване на заповед за защита от насилие /сексуално, физическо и емоционално насилие/. В този смисъл трябва да се посочи, че НК на РБ съдържа престъпление, което е познато с названието неизпълнение на заповед за защита от домашно насилие. Последното обаче понастоящем не е част от престъпленията срещу брака и семейството, въпреки че има за обект на защита именно семейните отношения. Ето защо *de lege ferenda* е предложено да се създаде допълнителна алинея към текста на чл. 182 НК, в която да бъде описано престъплението неизпълнението на заповед за защита от домашно насилие.

Изложението на точка втора са престъпленията против брака и семейството в Наказателния кодекс на Русия (“Уголовный кодекс РФ”). Според НК на Русия в тази група престъпления попадат следните противоправни деяния: чл. 150 НКРФ въвличане на непълнолетен в извършване на престъпление, чл. 151.1 - продажба на алкохолни напитки на непълнолетно лице Понастоящем тези деяния са криминализирани и у нас са предвидени в нормите на чл. 189 и чл. 193 НК като престъпления против младежта. На следващо място е престъплението е замяна на дете (чл. 153 НКРФ); Следващите две престъпления очертават незаконното осиновяване.

Съответни разпоредби в нашия НК могат да се посочат тези по чл. 182а, ал.1 и ал.2 НК- незаконно посредничество към осиновяване; Разгласяване на тайната на осиновяването също е престъпление против семейството в НК на Русия (чл. 155). Посочено е, че това престъпление се съдържа и в нашия НК, но систематически не се намира при престъпленията против брака и семейството, а в Глава II, Раздел VI, чл. 145, ал. 2 НК, което се намира в главата за престъпленията против личността. Други типични престъпления от този вид според НК на Русия неизпълнение на задължение за отглеждане на дете и неплащане на издръжка на дете или нетрудоспособни родители.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключението на дисертационния труд е направено обобщение на откритите се особености и проблеми на наказателноправната защитата на брака и семейството. В заключителната част се систематизира направения пълен и цялостен анализ на престъпленията против брака и семейството като въз основа на проучването, което е довело до констатиране необходимостта от промени последователно са изложени предложенията *de lege ferenda*, с които да се подобри нормативната уредба на тази група престъпления.

III. НАУЧЕН ПРИНОС НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Същинското изложение по темата започва с обобщен анализ на правната уредба на престъпленията по чл.176 -186 НК. Централно място в дисертационния труд заема интерпретацията на отделните престъпни посегателства срещу брака и семейството. При тяхното разглеждане, на съответните тематични места са направени и предложенията *de lege ferenda*, които имат за цел да подобрят, усъвършенстват и оптимизират нормативната база на тези престъпления.

Изведените предложения са съобразени със съвременните тенденции, общественно-икономически и социални нужди. Тези предложения за подобряване на НК биха били полезни и за съдебната практика при решаване на някои въпроси по прилагане на съставите и нормите от тази група престъпления.

Научната новост на настоящият дисертационен труд е направеният задълбочен анализ на обективните и субективни признаци на някои от тези престъпления като например по чл.182б НК и чл.182а, ал.3 НК е новост за теорията.

Във връзка с това биха могли да се споменат следните приноси и конкретни предложения **de lege ferenda**:

- De lege ferenda да се създаде отделен квалифициран състав при някои от престъпленията против брака и семейството, когато деянието е „извършено в условията на домашно насилие“;
- Нормите от чл. 177, ал.3 до ал.5 НК да бъдат предложени за отмяна или за качествено изменение;
- Терминът многобрачие в чл. 179, ал. 1 НК de lege ferenda да бъде заменен с адекватния термин двубрачие (bigamia);
- Създаване на квалифициран състав, когато деянието по чл.179 НК е било извършено с користна цел;
- Да се обсъди евентуалната декриминализация на чл. 181 НК или санкциониране на деянието като административно нарушение. За целта освен НК е необходимо да се направят и съответни законодателни промени в СК;
- С оглед високата обществена опасност на деянията, свързани с използване на дете за просия би било добре да се помисли и върху възможността de lege ferenda за криминализиране на такива деяния и при непредпазлива форма на вина;

- За в бъдеще да се помисли върху възможността да бъде предвиден допълнителен квалифициран състав, когато субектът на склоняване за изоставяне на дете е лице, което упражнява медицинска професия, свързана с родилна или със след родилна болнична помощ;
- De lege ferenda да се предвиди възможност за създаване и на необходима наказателноправна защита, свързана с отговорност за злоупотребата със заместващото майчинство. За сега обаче с оглед de lege lata може да се предложи въвеждане на по-тежка отговорност за посредничество към осиновяване, когато посредникът е лице, което упражнява лекарска професия или е лице от родилните отделения на болниците;
- За повишаване ефективността на наказателноправната уредба и противодействието срещу съгласието за користо разпореждане със собствено дете у нас или в чужбина може да се направят следните предложения de lege ferenda да се разшири кръгът на наказателноотговорните лица по чл. 182б, ал. 1 НК. Освен майката на детето, наказателна отговорност следва да бъде предвидена и за родителя от мъжки пол, което може да се постигне като се замени съчетанието „лице от женски пол“ с краткия, но по-удачен термин „родител“;
- При усъвършенстване на съставите на чл.182б НК да се предвиди допълнителен субективен елемент- користна цел, защото тя е иманентно свързана тези състави, тъй като става дума за сделката, която е и незаконна и неморална;
- Наред с това и с оглед на обезпечаване на децата да живеят и растат в биологичното си семейство би трябвало да бъде предвидено като престъпно не само предаването, но и „купуването на дете“;

- За престъплението по чл.183 НК. да не се изключва възможността наказателната отговорност да отпадне, а да бъде предвидена единствено административно наказателна отговорност de lege ferenda;
- Възрастта на „малкото“ дете в чл. 184, ал. 1 НК да бъде достатъчно ясно определена, както е подходено при другите видове престъпления против гражданското състояние на личността;
- Във връзка с изложеното и преди всичко с цел подобряване на законодателната уредба би било добре de lege ferenda да се предложи ново квалифициращо обстоятелство, когато субект на престъплението по чл. 184 НК е бил медицински специалист;
- De lege ferenda да се коригира непрецизно използваното квалифициращо обстоятелство „измама“ в чл. 185, ал.2 НК и в други състави от НК по посочените съображения.

IV. ТЕОРЕТИЧНА И ПРАКТИЧЕСКА ЗНАЧИМОСТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Изразените в резултат от проведеното дисертационно изследване становища, застъпени тези и направени заключения биха били полезни както за теорията, така и за съдебната практика, защото са систематизиран подход за изучаване на нормите, свързани с наказателноправната защита на брака и семейството.

Отделно от това посочените перспективи за осъвременяване на правната уредба на тези престъпления могат да се използват и по повод по-нататъшното развитие на научно-изследователската дейност по тази тема.

Подробният анализ на отделните престъпления срещу брака и семейството може да бъде използван и в учебния процес при изучаване на

Особената част на „Наказателно право“, в частност посегателствата против брака и семейството.

V. НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ:

1. Научна статия на тема: Сурогатното майчинство- предизвикателство към законодателството на Република България.- Юридическо списание на НБУ, бр.3/2020г.;
2. Научна статия на тема: Престъпления против брака и семейството преди Наказателния кодекс от 1968г.“- Юридическо списание на НБУ, бр.1/2019г.
3. Научна статия на тема: „АКТУАЛНИТЕ ПРОБЛЕМИ В НАКАЗАТЕЛНОТО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО ПРЕЗ 2017 -2018Г. /CURRENTLY PROBLEMS IN BULGARIAN CRIMINAL LAW ABOUT PERIOD 2017-2018./“- Годишник на Департамент „Право“ на НБУ, бр.8/2018г.;
4. Научна статия на тема: „Постановка на престъпленията против брака и семейството, съгласно уредбата на Strafgesetzbuch- наказателен кодекс на Германия“- Списание „Норма“ бр.9/2017 с. 58;

УЧАСТИЕ В НАУЧНИ ФОРУМИ С НАУЧНИ ДОКЛАДИ:

1. Участие в докторски семинар на Трета годишна докторантска конференция от 9-11 февруари 2018г., гр. Благоевград с научен доклад на тема: “Престъпленията против брака и семейството според

българското законодателство. Необходимите промени de lege ferenda.”

2. Участие като слушател в Лятно докторантско училище към Докторантски център „Св. Климент Охридски“ в периода 24-27.06.2019г., София.